

VYBRANÁ TÉMATA

12/2010

Parlamentní volby na Slovensku 2010

Bc. Martin Kuta

červen 2010

Obsah

Základní rysy slovenského politického systému	3
Volební systém pro volby do Národní rady	4
Stranický systém a politické strany	4
Parlamentní volby 2010 a povolební vývoj	6
Zdroje	8

Základní rysy slovenského politického systému

Současná slovenská ústava byla přijata v roce 1992. Přijetím ústavy Slovenské republiky započal právní rozpad tehdejší česko-slovenské federace. Slovensko se podle ústavy stalo parlamentní demokracií, přičemž dělbu moci mezi moc zákonodárnou a výkonnou doprovázela do jisté míry nevyjasněná úloha prezidenta republiky v systému. Podle některých hodnocení konsolidace slovenské demokracie však trvala až do konce 90. let.¹

V čele republiky stojí prezident, který však nevlastní příliš rozsáhlé pravomoci. Jeho politickou pozici v systému nicméně posílilo zavedení přímé volby v 90. letech.² Prezident zastupuje stát navenek, je vrchním velitelem ozbrojených sil. Prezidenta volí všichni oprávnění voliči ve dvoukolové většinové volbě. Funkční období prezidenta trvá 5 let. Poslední prezidentské volby proběhly v roce 2009, kdy byl s podporou vládní koalice znovuzvolen Ivan Gašparovič.

Faktická exekutivní moc spočívá v rukou ministerského předsedy a jeho vlády. Premiéra jmenuje podle ústavy prezident na základě vlastního uvážení. Aby však vláda získala důvěru parlamentu (s žádostí o vyslovení důvěry musí vláda předstoupit před Národní radu do 30 dnů po svém jmenování), měl by prezident vzít v potaz rozložení sil v Národní radě. Pro vyslovení důvěry je třeba prostá většina poslanců při současné přítomnosti usnášeníschopné většiny, naopak pro vyslovení nedůvěry vládě nebo jednotlivému ministrovi je nutný souhlas nadpoloviční většiny všech poslanců. V případě, že vláda důvěru nezíská anebo je jí vyslovena nedůvěra, prezident vládu odvolá. Stejný postup se uplatňuje v případě vyslovení nedůvěry jednotlivému členovi vlády. Vláda je kolektivním orgánem, jež svá rozhodnutí činí na většinovém principu. Je usnášeníschopná, jestliže je přítomna nadpoloviční většina všech jejích členů.

Zákonodárnou moc představuje Národní rada, jednokomorový parlament o počtu 150 poslanců. Funkční období poslanců trvá čtyři roky. V případě souběhu ministerské a poslanecké funkce se uplatňuje tzv. klouzavý mandát. Mandát poslance, který se stal členem vlády, přechází na náhradníka. V případě, že daný člen vlády svůj post opustí, je mu poslanecký mandát navrácen (podle ústavy v případě obsazení vládní funkce „mandát nezaniká, avšak neuplatňuje se“).³ Podobná úprava platí i pro státní tajemníky všech ministerstev.⁴

Kromě funkce zákonodárné plní Národní rada též funkci kontrolní ve vztahu k exekutivě a funkci kreační (jmenuje vysoké státní úředníky, předsedy úřadů atp.).

Národní rada je usnášeníschopná, pokud je přítomna nadpoloviční většina všech poslanců. Zákon je Národní radou přijat, když ho odsouhlasí nadpoloviční většina přítomných poslanců. V případě přijímání mezinárodních smluv nebo přehlasování prezidentského veta se musí pro návrh vyslovit nadpoloviční většina všech poslanců. Třípětinová většina se vyžaduje v případech změny ústavy, odvolání prezidenta (přijetí usnesení o lidovém hlasování o odvolání prezidenta a ústavní žaloba proti prezidentovi), vypovězení války a schválení mezinárodní smlouvy, která přenáší slovenské suverénní pravomoci na orgány Evropské unie.

¹ Za problematické lze považovat období vlády Vladimíra Mečiára a jeho HZDS. Viz KOPEČEK, L.: *Od Mečiara k Dzurindovi. Slovenská politika a politický systém v prvním desetiletí samostatnosti*. Brno: IIPS, 2003, str. 19-25.

² K pozici slovenského prezidenta viz blíže práce PI *Vliv zavedení přímé volby prezidenta na politický systém, 1.201*.

³ K tomu viz blíže KOPEČEK, L.: *Od Mečiara k Dzurindovi. Slovenská politika a politický systém v prvním desetiletí samostatnosti*. Brno: IIPS, 2003, str. 35-36.

⁴ LUPTÁK, L.: Slovensko: Postkomunismus a národní mýty. In: Cabada, L. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, str. 48.

Volební systém pro volby do Národní rady

Slovenské volby se řídí zákonem 333/2004 Z. z. o volbách do Národní rady Slovenské republiky.⁵ Volit poslance do Národní rady může každý občan Slovenské republiky s trvalým pobytem na jejím území, který v den voleb dosáhl věku alespoň 18. let. Termín voleb vyhláší předseda Národní rady. Uplatňují se pravidla poměrného volebního systému, přičemž celá Slovenská republika tvoří jeden volební obvod. Samotný převod odevzdaných hlasů na mandáty probíhá podle Hagenbach-Bischoffovy metody volební kvóty v jednom celostátním obvodu, v němž se přerozděluje všech 150 mandátů. Zisk hlasů jednotlivých stran, které překročily 5% uzavírací klauzuli⁶, se vydělí tzv. republikovým volebním číslem (počet odevzdaných hlasů dělený počtem mandátů navýšeným o 1). Výsledek dělení se zaokrouhlí na celá čísla a toto číslo udává počet mandátů, který se dané straně přidělí. Jestliže se takto nerozdělí všechny mandáty, přidělí se tzv. zbytkové mandáty stranám s největšími zbytky po dělení.

Voliči mají možnost udělit preferenční hlas, a to nejvýše čtyřem kandidátům jedné kandidátní listiny. Pořadí kandidátní listiny se mění ve chvíli, kdy počet preferenčních hlasů pro určitého kandidáta tvoří alespoň 3 % všech hlasů pro danou stranu (kandidátní listinu).

Občanům Slovenské republiky, kteří v době konání voleb pobývají v zahraničí, umožňuje zákon hlasovat korespondenčně.

Stranický systém a politické strany

Slovenský stranický systém je na pravé části spektra značně fragmentovaný, o čemž svědčí také výsledky letošních parlamentních voleb. Od politického středu napravo se nacházejí hned čtyři relevantní stranické subjekty, které jsou navíc srovnatelně silné, zatímco levé části spektra v současné době dominuje sociálnědemokratický SMER. Nejsilnější politické strany se nevyznačují dlouhou minulostí. Jak SMER-SD na levici, tak SDKÚ na pravici vznikly na přelomu tisíciletí. Obecně je možné slovenský stranický systém označit za umírněný vícestranický systém, kdy v Národní radě pravidelně zasedá šest až sedm stran, což vede k nutnosti vytváření koalic pro získání většiny nutné pro fungování vlády.

V následující části jsou jednotlivé politické strany stručně charakterizovány. Strany jsou seřazeny podle letošního volebního výsledku.

SMER – Sociálna demokracia (SMER-SD). Strana Roberta Fica SMER vznikla v roce 1999 odštěpením od Strany demokratickej ľavice (SDL). Brzy po vzniku začala strana výrazně kritizovat ekonomické reformy pravicových vlád Mikuláše Dzurindy, což jí vyneslo do pozice nejsilnější opoziční strany. V roce 2004 se strana spojila s dalšími středo-levicovými politickými stranami, čímž se stala nejsilnější a fakticky i jedinou relevantní levicovou stranou slovenského politického systému. Volbách roku 2006 strana zvítězila a stala se nejsilnější vládní stranou s Robertem Ficem v jejím čele. Vytvořila poměrně kontroverzní koalici s populistickou ĽS-HZDS Vladimíra Mečiara a nacionalistickou SNS Jána Sloty. Tato koalice přinesla SMERu kritiku a problémy v zahraničních stranických strukturách, např. ve skupině socialistů

⁵ Úplné znění zákona viz <http://www.minv.sk/?predpisy-nrsr&subor=28282>.

⁶ Aditivní klauzule pro koalice dvou a tří stran 7 %, pro koalice čtyř stran 10 % hlasů.

v Evropském parlamentu. Programově se strana hlásí k sociální demokracii, je pro ní však typická silná pozice lídra, sklony k nacionalismu a populismu.

Slovenská demokratická a křesťanská únia – Demokratická strana (SDKÚ-DS). Strana od svého vzniku představuje nejsilnější středo-pravicovou politickou stranu Slovenska, jejíž existence je spojena s jejím předsedou a bývalým premiérem Mikulášem Dzurindou. Strana vznikla na počátku roku 2000 jako hlavní představitel protimečiarovského bloku. Za vlád mezi lety 1998-2006, v nichž byla nejsilnějším koaličním partnerem, proběhly na Slovensku pravicové hospodářské a sociální reformy. Volebním lídrem se pro volby 2010 stala neúspěšná prezidentská kandidátka z roku 2009 Iveta Radičová. V Evropském parlamentu strana zasedá ve frakci Evropské lidové strany (Křesťanských demokratů).

Sloboda a solidarita (SaS). Nová politická strana vstoupila na politickou scénu na jaře roku 2009, kdy ji založil bývalý poradce ministrů financí Richard Sulík. V prvních parlamentních volbách, jichž se strana zúčastnila, se umístila na třetím místě. SaS se prezentuje jako liberální pro-evropská strana. Volebního úspěchu dosáhla také díky absenci politické strany liberálního stříhu na pravé části politického spektra. Strana již kandidovala ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2009, kdy získala 4,71 % hlasů, avšak bez zisku mandátu. V krajských volbách strana získala místo jednoho krajského zastupitele v bratislavském kraji.

Ve svém volebním programu⁷ má strana liberálně-konzervativní body. K tradičním tématům, jako jsou rodina a sociální politika, se strana staví paternalisticky konzervativně. Sociální solidaritu strana chápe ve smyslu soudržnosti společnosti, mezigenerační a mezilidské solidaritě, nikoli ve smyslu celospolečenského přerozdělování. Velký mediální ohlas nicméně měly programové body požadující dekriminizaci užívání marihuany či zavedení institutu tzv. životního partnerství pro stejnopohlavní páry.

Kresťanskodemokratické hnutie (KDH). Strana vznikla na začátku 90. let. Již na počátku své politické existence stavěla svůj politický program na tradičních křesťanských hodnotách. Ze strany se v druhé polovině 90. let oddělila liberální frakce, která dala vzniknout SDK (předchůdkyně SDKÚ). KDH i nadále klade důraz na tradiční hodnoty a jejich uplatňování v národní i mezinárodní politice. Současným předsedou je bývalý eurokomisař Ján Figel', v minulosti zde působil aktivní účastník tzv. sametové revoluce na Slovensku Ján Čarnogurský.

Most – Híd. Strana Most – Híd představuje slovensko-maďarský politický projekt. Jeho cílem je sblížení obou národně-politických táborů. Strana se stala politickým nováčkem na parlamentní úrovni, nakonec ve volbách porazila svého radikálnějšího rivala Stranu maďarské koalice (SMK). Strana staví svůj politický program na liberálně-konzervativních principech spojených se sociální solidaritou. Úspěch této strany lze tedy též připsat programovým bodům, strana se nehlásí k radikálním ekonomickým reformám, na druhou stranu zastává pozici ekonomické odpovědnosti. Předsedou strany je Béla Bugár, který v minulosti předsedal SMK. Strana Most – Híd dokázala přitáhnout větší voličskou podporu než SMK. Příčinou toho je pravděpodobně umírněnější národnostně orientovaná politika oproti SMK.

⁷ Celý volební program dostupný z WWW: <http://www.120napadov.sk>

Slovenská národní strana (SNS). Strana byla obnovena na počátku 90. let. Strana klade důraz na národně sociální jednotu, některými částmi svého programu a svými aktivitami se umísťuje na krajně pravicovou část politického spektra. Její nacionalistická rétorika a programové body snižují její koaliční potenciál. Strana nicméně v posledních čtyřech letech zasedala po boku sociálnědemokratického SMERu a populistické ĽS-HZDS ve vládě. Právě vznik takové koalice málem zavedl SMER do politické izolace na půdě Evropského parlamentu v roce 2006.⁸ Strana se významně vymezuje vůči slovenským Maďarům a Maďarům obecně. V Evropském parlamentu zasedá jeden zástupce SNS ve frakci Evropa Svobody a Demokracie.

Letošními parlamentními volbami neprošly **Strana maďarské koalice** jako zástupce slovenských Maďarů a **Ľudová strana – Hnutí za demokratické Slovensko** někdejšího premiéra Vladimíra Mečiara. SMK pod vedením předsedy Pála Csákyho vybudovala kontakty s předsedou maďarského Fideszu Viktorem Orbánem.

Parlamentní volby 2010 a povolební vývoj

Volby na Slovensku proběhly na začátku června 2010. Volební účast činila téměř 59 % oprávněných voličů.⁹ Oproti minulým parlamentním volbám tak k volebním urnám přišlo o pět procent voličů více. Hlavní téma předvolební kampaně nepředstavoval boj s ekonomickou krizí, jako tomu bylo v České republice. Daleko podstatnější se jevila otázka slovensko-maďarských vztahů. Vztahy sousedních států se zhoršily poté, co pravicová vláda Viktora Orbána přijala v maďarském parlamentu zákon o dvojím občanství pro Maďary žijící mimo maďarské území. Slovensko těsně před volbami reagovalo přijetím novely zákona, podle níž přijetí občanství cizího státu znamená ztrátu občanství slovenského.¹⁰ Tento sousedský konflikt řešily i špičky Evropské unie.

Zajímavý přesah měl ovšem konflikt na slovenskou vnitropolitickou scénu. Premiér Robert Fico obvinil opozici ze zrady národní jednoty.¹¹ Volební výsledky nicméně ukázaly, že spíše než k pnutí mezi oběma národně politickými tábory dochází k jistému sblížení (vzestup slovensko-maďarské strany Most – Híd a naopak odchod SMK z parlamentu). K dalšímu pnutí pak dochází uvnitř maďarského politického tábora na Slovensku. SMK uvedla, že chce pomoc Fideszu. Zároveň za zrádce maďarských zájmů na Slovensku označil předsedu strany Most – Híd Bélu Bugára jako přímého konkurenta SMK.

Do Národní rady se nakonec dostalo šest politických stran. Nejsilnější koaliční strana minulé vlády SMER-SD ve volbách posílila o téměř šest procent, přičemž se ziskem téměř 35 % platných hlasů se stala jednoznačným vítězem voleb. Bývalá vládní koalice SMER-SD, ĽS-HZDS a SNS však většinu ztratila.

⁸ LUPTÁK, Lubomír. Slovensko: Postkomunismus a národní mýty. In: Cabada, L. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2008, str. 58.

⁹ Podrobné volební výsledky viz webové stránky slovenského statistického úřadu: <http://www.volbysr.sk>.

¹⁰ ZALÁNOVÁ, Eszter. *Vývolávání duchů*. Respekt, 22, 31. 5. 2010, str. 27.

¹¹ ŠIMEČKA, Martin. *Mladší bratr volí*. Respekt, 23, 7. 6. 2010, str. 15.

V polovině května 2010 prohlásil prezident Gašparovič, že sestavením vlády pověří předsedu vítězné strany.¹² Tak se také stalo a dosavadní premiér a předseda SMERu Robert Fico dostal od prezidenta pověření zahájit jednání o sestavení vlády s desetidenní lhůtou. Rozložení sil v nové Národní radě ovšem neumožňuje SMERu sestavit většinovou vládu. S výjimkou SNS všechny další strany zastoupené v parlamentu konstatovaly, že nechtějí jít do koalice s Ficem.¹³

Paralelně s Ficovým jmenováním se rozeběhla jednání mezi středo-pravicovými politickými subjekty o případné budoucí koaliční vládě. Volebního lídra SDKÚ Ivetu Radičovou strany neoficiálně uznaly jako případnou budoucí předsedkyni vlády. Strany prohlásily, že se na programových záležitostech budoucí koaliční vlády shodnou.¹⁴ Strany též deklarovaly, že ještě před uplynutím Ficovy lhůty zveřejní návrh koaliční dohody.¹⁵ 23. června 2010 pak po vypršení lhůty, již měl pro pokus o sestavení vlády Fico, pověřil prezident Gašparovič vyjednáváním o sestavení vlády Ivetu Radičovou.

V návrhu koaliční dohody středo-pravicových stran se strany zavázaly ke konsolidaci veřejných financí, reformě sociálního systému, změně financování sociálního systému a vyplácení sociálních dávek či k reformě soudnictví. Dle vyjádření Ivety Radičové nebudou případné sporné body předmětem koaliční dohody. Do smlouvy se tak nedostaly body týkající se smlouvy s Vatikánem a dekriminializace tzv. lehkých drog.¹⁶ Obě tato témata ukazují na pravděpodobné spory uvnitř budoucí koalice. Vedle sebe by totiž měly zasednout konzervativně-křesťanská KDH a liberální SaS. Za sporný bod především ve vztahu ke straně Most – Híd lze označit zákon o státním občanství, řešením problému dvojího občanství (především pro příslušníky maďarské menšiny na Slovensku, kteří by přijali maďarské občanství) se proto smlouva nezabývá.¹⁷

Připravovaná vládní koalice může být nestabilní i z důvodů preferenčního hlasování. Díky preferenčního hlasování se za stranu SaS dostali do Národní rady i čtyři členové jiné politické strany. Poslanci zvolení za SaS tak nejsou vnitřně jednotní, nepojí je stejná stranická příslušnost.

Tabulka 1: Volby do Národní rady, 2010

Strana	Podíl hlasů (v %)	Počet mandátů	Podíl mandátů (v %)
SMER-SD	34,79	62	41,33
SDKÚ-DS	15,42	28	18,67
SaS	12,14	22	14,67
KDH	8,52	15	10,00
Most – Híd	8,12	14	9,33
SNS	5,07	9	6,00

Zdroj: Volby do NR SR, portál Štatistického úradu SR. http://www.volbysr.sk/nrsr2010/sr/tab3_sk.html

¹² SME.SK. *Gašparovič chce poveriť zostavením vlády víťaza volieb.* [cit. 21. 6. 2010]. Dostupný z WWW: <http://volby.sme.sk/c/5377591/gasparovic-chce-poverit-zostavenim-vlady-vitaza-volieb.html>.

¹³ Lidové noviny, 15. 6. 2010. *Fico bez šance, pověření ale má.* S. 6.

¹⁴ MF DNES, 19. 6. 2010. *Rozhovor s Richardem Sulíkem: „Fico porušil zákon, patří do kriminálu.“* S. A14.

¹⁵ SME.sk. *Pravica zatiaľ neoznámila, či sa dohodla na základoch programu.* [cit. 21. 6. 2010]. Dostupný z WWW: <http://www.sme.sk/c/5432793/pravica-zatial-neoznamila-ci-sa-dohodla-na-zakladoch-programu.html>.

¹⁶ SME.sk. *Nebude Vatikánská zmluva, ani dekriminializácia marihuany.* [cit. 23. 6. 2010]. Dostupný z WWW: <http://www.sme.sk/c/5435387/nebude-vatikanska-zmluva-ani-dekriminializacia-marihuany.html>.

¹⁷ ČAS.sk. *Dohoda je na svete. Nova vláda chystá zmeny, nezvyší daně.* [cit. 23. 6. 2010]. Dostupný z WWW: <http://www.cas.sk/clanok/170475/dohoda-je-na-svete-nova-vlada-chysta-zmeny-nezvysi-dane.html>

Zdroje

KOPEČEK, L.: *Od Mečiara k Dzurindovi. Slovenská politika a politický systém v prvním desetiletí samostatnosti*. Brno: IIPS, 2003.

LIDOVÉ NOVINY, 15. 6. 2010, str. 6: *Fico bez šance, pověření ale má*.

LUPTÁK, Ľubomír. Slovensko: Postkomunismus a národné mýty. In: Cabada, L. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha : Oeconomica, 2008. S. 37-65.

MF DNES, 19. 6. 2010, str. A14. *Rozhovor s Richardem Sulíkem: „Fico porušil zákon, patří do kriminálu“*

PRÁVO 14. 6. 2010, str. 1. *Fico vyhrál volby... K ničemu*.

ŠIMEČKA, M. *Mladší bratr volí*. Respekt, 23, 7. 6. 2010, str. 15.

ZALÁNOVÁ, Eszter. *Vyvolávání duchů*. Respekt, 22, 31. 5. 2010, str. 27.

Zpravodajský portál SME.sk

Zpravodajský portál ČAS.sk